

МЕХАНІЗМ РЕАЛІЗАЦІЇ СТИМУЛЮЮЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ

У статті досліджено механізм реалізації стимулюючого потенціалу фіскальної політики. За результатами дослідження визначені основні напрями та інструменти реалізації стимулюючого потенціалу фіскальної політики в Україні, а також обґрунтовано необхідність їх удосконалення.

Ключові слова: фіскальна політика, стимулюючий потенціал, податкова система, податкові пільги, спеціальні податкові режими.

YAREMA Y. R.

Lviv National University named after I. Franko

THE MECHANISM OF REALIZATION OF STIMULATING POTENTIAL OF FISCAL POLITICS

The mechanism of realization of stimulating potential of fiscal politics is researched in the article. According to the result of the research, basic directions and instruments of realisation of stimulating potential of fiscal politics are defined in Ukraine, and the necessity of their improvement are also justified.

Keywords: fiscal politics, stimulating potential, tax system, tax exemptions, special tax regimes.

Постановка проблеми. В сучасних економічних умовах, виважена і збалансована фіскальна політика є одним із основних факторів зростання виробництва, інвестиційної активності суб'єктів господарювання та зайнятості населення. Активне відновлення вітчизняної економіки на підставі високої якості розвитку неможливе без побудови прогнозованої, ефективної з посиленням стимулюючого потенціалу податкової системи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням реалізації стимулюючого потенціалу фіскальної політики України присвячені праці вітчизняних вчених: В.Л. Андрущенко, О.В. Зварич, С.В. Каламбет, А.Л. Коломієць, І. Г. Лук'яненко, С.С. Мошкова, А.Д. Мельник, І.О. Луїної, В.М. Суторміної, В. М. Федосова, І. Я. Чугунова та інших.

Мета і завдання статті. Метою статті є дослідження механізму реалізації стимулюючого потенціалу фіскальної політики в Україні. Завдання статті – проаналізувати основні напрями та інструменти реалізації стимулюючого потенціалу фіскальної політики, а також визначити можливі шляхи їх удосконалення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Діюча система оподаткування в Україні носить безсистемний характер з переважанням фіскальних функцій та відсутністю функції стимулювання. Податкова політика в Україні формується під впливом поточних зобов'язань, лобізму, без відповідного наукового обґрунтування і аналізу наслідків від введення тих або інших податків і зборів. Вона направлена на максимальне вилучення коштів платників, що фактично позбавляє суб'єктів господарювання прибутку - головного мотиву їх діяльності, внаслідок чого звужує можливості нагромадження коштів, які могли б бути інвестованими в розвиток виробничої бази, і призводить або до банкрутства підприємств, або до переходу в тіньову економіку.

Нестабільність та часті зміни на законодавчому рівні створюють напругу у відносинах фіскальних органів з платниками податків, знижують господарську активність суб'єктів господарювання, роблять неможливим грамотне планування економічної діяльності, уповільнюють економічне зростання в цілому у державі. Особливо шкідливими такі дії стають для малих та середніх підприємств, часто ставлячи їх на грань банкрутства.

Таким чином, в умовах негативного впливу системних деформацій на економіку для більшості підприємств і підприємців іноді єдиним засобом для продовження діяльності стало приховування частини доходів.

У зв'язку з цим першочергове значення має створення сприятливих умов для легальної економічної діяльності і формування "економіки довіри" на основі максимального врахування інтересів всіх суб'єктів господарювання.

Одним з напрямів проведення податкової політики є зниження податкового навантаження з відповідним розширенням бази оподаткування шляхом [2]:

- стимулювання створення малих і середніх підприємств і надання їм можливостей для ефективного розвитку;
- сприяння виходу вітчизняного виробника на світовий ринок;
- попередження виникнення у суб'єктів господарювання податкового боргу;

• відміни економічно не виправданих пільг по оподаткуванню, які безпосередньо не пов'язані з соціальним захистом малозабезпечених верств населення і не мають інвестиційної спрямованості.

Основною орієнтацією реформування податкової системи держави на сьогодні є виведення значної частини економіки з тіні за рахунок скорочення податкового навантаження як на громадян так і на бізнес. В ідеалі оптимально побудована податкова система повинна, з одної сторони, в повній мірі забезпечувати фінансовими ресурсами потреби держави, а з іншої – не тільки не знижувати стимули платників податків до підприємницької діяльності, але й зобов'язувати їх до постійного пошуку шляхів підвищення ефективності господарювання [5, с.139].

Найціннішим з погляду фіскальної політики держави є вдосконалення механізмів регулювання підприємницької діяльності у напрямі її легалізації і підвищення позитивних фінансових результатів, збільшення надходжень від оподаткування які є вагомою складовою бюджетних доходів.

Тому, на сьогодні актуальною для України є розробка такого механізму оподаткування, який стимулював би одночасне збільшення доходів бюджету і зростання ефективності господарської діяльності підприємств. Передумовою для розробки зазначеного механізму є вирішення таких стратегічних завдань:

– посилення конкурентоздатності вітчизняного товаровиробника на міжнародному ринку за рахунок зменшення податкової складової у витратах підприємств і зменшення витрат платників на обчислення і сплату податків;

– підвищення ефективності адміністрування податків;

– забезпечення податкової справедливості для встановлення справедливих конкурентних умов у вітчизняній економіці;

– мінімізація масштабів соціальної нерівності.

З метою забезпечення економічного зростання необхідне зниження рівня податкового навантаження на бізнес. Разом з тим, слід зазначити, що загальне зниження ставок податків не обов'язково зменшить надходження до бюджету країни. Реалізація таких заходів, як підтверджує світова практика, навпаки, призводить до збільшення бюджетних надходжень за рахунок активізації господарської та інвестиційної діяльності підприємництва, а також сприяє виходу економіки з "тіні".

Оптимальний рівень податкового навантаження є важливим чинником для забезпечення виконання системою оподаткування не тільки фіскальної, але і стимулюючої функції.

Для принципового вирішення питання щодо оптимізації податкового навантаження необхідно якнайповніше задіяти стимулюючу функцію податкової системи, яка б сприяла зростанню ВВП і тим самим розширювала і зміцнювала податкову базу, створювала сприятливі умови для успішного використання фіскальної функції податків.

Механізм реалізації стимулюючого потенціалу має забезпечити реалізацію наступних заходів (рис. 1):

- підвищення фіскальної ефективності податкової системи з дотриманням цілей стимулювання ділової та інвестиційної активності;

- забезпечення стимулюючого потенціалу податкової системи із залученням бізнесу для досягнення цілей соціально – економічного розвитку шляхом надання податкових преференцій;

- удосконалення спрощеної системи оподаткування, обліку і звітності суб'єктів малого підприємництва.

В умовах гострого дефіциту державних фінансів, підвищення фіскальної ефективності податкової системи необхідно забезпечувати не порушуючи реалізацію цілей стимулювання ділової та інвестиційної активності. Досягти цього можна, в т.ч. шляхом таких доступних на сьогодні заходів [4]: підвищення ставок непрямих податків, передусім акцизних, розширення групи підакцизних товарів за рахунок предметів розкоші; справляння транспортного податку для різних видів транспорту з високою потужністю двигуна. В ідеологію транспортного податку має бути покладений принцип: "хто більше їздить, той більше і платить" — пряма залежність від обсягу використаного палива, а не від наявності транспортного засобу; підвищення продуктивності ПДВ, що має значний резерв збільшення надходжень; активізація боротьби з мінімізацією оподаткування та посилення роботи зі стягнення нарахованої, але не сплаченої частини податкових зобов'язань; посилення фіскального тиску на господарську діяльність, пов'язану з експлуатацією та споживанням природних ресурсів; запровадження прогресивної шкали оподаткування доходів фізичних осіб; підвищення ставок єдиного податку та передбачення їх щорічної індексації, запровадження додаткових обмежень щодо видів діяльності, на які не може бути поширена спрощена система оподаткування.

Вагомий стимулюючий потенціал має оподаткування природних ресурсів, використання якого дозволить забезпечити зниження податкового навантаження на прибуток підприємств як джерела їх інвестиційної та ділової активності. Однією з причин недосконалого законодавства з питань ресурсного та екологічного оподаткування є негативний вплив вітчизняних фінансово-промислових груп, що зацікавлені в сировинному аспекті. Відтак, не забезпечено стимулюючий потенціал ресурсно-екологічних платежів стосовно раціонального використання природних ресурсів, зниження екологічного навантаження, а також стимулювання високотехнологічних, енергозберігаючих та інноваційних інвестицій у промисловість.

Для стимулювання більш ефективного та раціонального використання, збереження та відтворення

природно-ресурсного потенціалу держави доцільною була б рестриктивна політика (політика стримання) при експорті сировинної та низькотехнологічної продукції. Зокрема, слід використовувати такі її інструменти, як: запровадження експортного мита на вивіз природних ресурсів, високі та диференційовані залежно від вичерпності та цінності ресурсів ставки податків на видобуток корисних копалин, понижуючі коефіцієнти для відшкодування ПДВ експортерам сировини [3, с.29].

Рис. 1. Механізм реалізації стимулюючого потенціалу фіскальної політики (джерело: узагальнено автором на підставі [3, 4])

Важливим елементом в забезпеченні реалізації стимулюючого потенціалу фіскальної політики є оптимізація використання спеціальних податкових режимів. Питання застосування спеціальних правових режимів економічної діяльності впродовж останніх років є доволі дискусійним, оскільки на початковому етапі їх застосування створювало умови для зміцнення позицій вітчизняного бізнесу на внутрішньому та зовнішньому ринках. Однак, подальша необґрунтована, безсистемна політика стосовно застосування різних видів державних гарантій та преференцій привела до використання цього інструменту переважно для оптимізації оподаткування та одержання вигідніших конкурентних переваг у вітчизняному бізнес-середовищі.

Сподівання, що за допомогою СПРЕД (спеціальні правові режими економічної діяльності) буде активізовано іноземні інвестиції у “точки зростання” (сфера високотехнологічного та інтелектуального виробництва), не виправдалися. Низка СЕЗ (спеціальні економічні зони) та ТПР (території пріоритетного розвитку) так і не розпочали свою роботу. Проте й успішні СЕЗ та ТПР в Україні спрямовували свою діяльність переважно на розвиток підприємств старого технологічного укладу, посилення експлуатації природних та людських ресурсів країни чи її геостратегічного положення. Значним був рівень зловживань пільговими режимами спеціальних територій для безмитного ввезення на територію України імпортованої продукції споживчого призначення. Це обумовило прийняття у березні 2005 року рішення про скасування всього комплексу податкових пільг, наданих у СЕЗ і ТПР України [1].

В Україні слід запровадити нові форми і функціональні одиниці спеціальних податкових режимів, адаптовані до вимог СОТ і ЄС. Відповідно до правил і стандартів ЄС допомога може надаватися на дослідження та розробки, підтримку депресивних регіонів, впровадження систем охорони довкілля, розбудову інфраструктури тощо. Стимулюючими формами державної допомоги суб'єктам господарювання можуть бути субсидії, державні гарантії, податкові та митні пільги тощо. Таким узгодженим формам податкових пільг відповідають, зокрема, звільнення від сплати ввізного мита та податку на додану вартість, відстрочення сплати податку на додану вартість при імпорті товарів, що не виробляються в Україні (нового устаткування та комплектуючих виробів до нього за умови, що податок зазначається як такий у декларації), застосування пільгової (нульової) ставки при сплаті ввізного мита та податку на додану вартість, сплата єдиного податку тощо [3, с.31].

Висновки. Таким чином, на основі проведеного дослідження встановлено, що надмірне податкове навантаження справляє антистимулюючий вплив на підприємницьку і інноваційну діяльність, інвестиційні

процеси. Антистимулююча роль вітчизняного оподаткування, визначається також в постійній практиці внесення змін в податкове законодавство, деяких нечіткостях трактування положень цього законодавства.

В зв'язку з вищенаведеним в статті запропоновано механізм реалізації стимулюючого потенціалу фіскальної політики направлений на створення умов для поліпшення стану реального сектору економіки, активізації інвестиційного процесу, стимулювання розвитку пріоритетних галузей народного господарства.

Література

1. Жаліло Я. А. Теорія та практика формування ефективної економічної стратегії держави : [монографія] / Я. А. Жаліло. — К. : НІСД, 2009. — С. 304–305.
2. Користін О.Є. Податкове стимулювання розвитку малого бізнесу / О.Є. Користін // Фінанси України. — 1997. — № 12. — С. 92–98.
3. Мельник М. Напрями підвищення податкового потенціалу стимулювання ділової активності в Україні / М. Мельник // Економіст. — 2011. — № 5. — С. 28–32.
4. Молдован О.О. Пріоритети реформування податкової політики України: як перейти від фіскалізму до стимулювання ділової активності? / О.О. Молдован, О.В. Шевченко, Я.А. Жаліла / Державний інститут регіональних досліджень. — К. : НІСД, 2010. — 80 с.
5. Мороз С.В. Неминуче реформування податкової політики України / С.В. Мороз, О.Т. Кальмук // Вісник Хмельницького національного університету. — 2015. — № 5. — С. 135–139.

Надійшла 16.03.2016; стаття прорецензована редакційною колегією